

I

La mare (Amèlia de Sistachs)

El dia que van començar a caure bombes dintre de la ciutat, la mare va fer un xiscle molt agut i es va desmaiar. Era dimarts, 3 d'abril de 1714.

Fins aleshores, durant vuit mesos, la guerra només havia estat la remota tronada de canons i l'espetarrec de la fuselleria que sonaven més enllà de les muralles, dissimulats pel continu tocar de campanes de totes les esglésies, que pretenien infondre coratge als vilatans. Ja des del primer dia, però, quan el duc de Pòpuli es va presentar amb el seu exèrcit i va exigir que la ciutat es rendís, vam poder veure com la mare es trasbalsava, plena de por.

No va fer cap escarafall, ni es va ensorrar, ni va mostrar cap mena de feblesa. Els que la coneixíem vam notar la seva angúnia perquè es movia encarcarada, com si pensés que qualsevol moviment bruscat podia provocar un desastre; la mirada alerta se li escapava cap als racons del sostre buscant-hi potser una esclatxa que anunciés l'ensorrament imminent de l'edifici. Havia estat sempre molt religiosa; a casa teníem una piqueta d'aigua beneïda i un altar amb un quadre molt fosc de sant Bernat on sovint venia un capellà per fer missa, però aquells dies la seva devoció es va manifestar de manera obsessiva. No deixava anar el rosari de catxumbo que havia pertangut a la seva mare i no parava de moure els llavis xiuxiuejant avemaries. Se la veia dis-

treta, qualsevol diria que se li havia oblidat quin pany obria cadascuna de les tres dotzenes de claus que, com a bona mestressa, duia penjades del cintó. Eren les minyones, la Vicenta o la Patro, que li tenien molta confiança, les qui li havien de dir «la clau del rebost» i li havien d'indicar «aquesta», o «la clau de les golfes... aquesta», o «la clau de la calaixera... aquesta».

De tant en tant, la sorpresa fent un sospir profund o tractant d'ocultar-nos el plor.

I és que, setze anys enrere, a finals de juliol de 1697, una bomba d'un altre bombardeig d'una altra guerra havia mort els seus pares i els seus dos germans.

Tenien una adrogueria al carrer del Born. Segons m'explicava la mare, l'adrogueria més bonica, més gran i acolorida de la ciutat, amb aquella espectacular exposició de canyella, clavell, comí, gíngebre, safrà, nou moscada i altres espècies sota el tendal de ratlles blaves i blanques; i aquella barreja d'olors exòtiques; i la cambra dels medicaments, que tant et podien curar com et podien matar; i els melindros, les confitures, els torrons, les neules, sucre esponjat, sucre clarificat, sucre cordellat i de moltes altres classes. I la xocolata. I el tabac, cinquanta-quatre tipus diferents de tabac. Cosmètics per a la bellesa, sabons per a la higiene, pintures per afaïonar les cases. I coets per a les revetlles!

M'ho havia explicat centenars de vegades.

El seu pare, gras i fort, cara-rodó, amb una perruca torta que li tapava la calvície, sempre somrient i bon jan, li va dir:

—Amèlia: has de portar aquest paquet per al doctor Feliu a l'Hospital de la Santa Creu.

Feia dies que els francesos els bombardejaven i l'hospital era ple de ferits.

–Vols dir? –va gemegar la seva mare, aprensiva, des d’un racó de la botiga on abraçava els fills petits, que haurien estat els meus tiets. Ovidi i Terenci, es deien.

–Ja és una dona! –va exclamar l’amo de la casa–. I és valenta. Tots hem de lluitar per defensar la ciutat!

L’Amèlia tenia aleshores setze anys i era molt bonica i presumida, i va sortir a un dia assolellat i calorós, tan esplèndida com si les guerres no existissin.

Però existien. Existien aleshores com existeixen ara.

Divuit mil soldats francesos i més d’un centenar de vaixells havien encerclat la ciutat el juny i, des del dia 15, la bombardejaven des del convent de caputxins de Montcalvari i des del mar. En alguns moments, van arribar a disparar fins a cent vint bales per hora, destrossant a poc a poc la muralla que hi havia entre el Portal Nou i el barri de Sant Pere. En van dir «l’horrorós siti», l’horrorós setge, durant el qual els francesos van llançar 20.000 bombes.

Al barri del Born encara no n’hi havia caigut cap, de manera que l’Amèlia va arrencar a córrer alegrement, menjant-se el món, quan es va sentir aquell xiulet penetrant, instantani, i l’explosió va picar l’esquena de la noia com la mà d’un gegant.

La mare m’ho explicava com si ho hagués vist sense perdre’s ni un detall. La bola fumejant clavant-se en les teules del sostre, trencant bigues, malmetent l’estructura del vell edifici, que va trontollar i es va esquerdar, i, de seguida, la deflagració inesperada, i les parets es van esmicolar i es van convertir en una tempesta de pedres, totxana, teules, balcons i forjats que sortien disparats en totes direccions. I una boira espessa de fum agre, i les flamarades immediates, perquè a l’adrogueria hi havia pólvora i coets i altres substàncies combustibles. El tendal blau i blanc en flames.

La jove i bonica Amèlia, amb els ulls grans com taronges i líquids com un riu.

Mai més no va tornar a veure els seus pares ni els seus germans. No li van permetre veure els cossos cremats, destrossats i esclafats per la runa.

Aquella experiència va convertir la jove Amèlia en una noia callada i espantadissa. I el meu pare, que ja feia temps que s'havia fixat en ella, va pensar que havia d'intervenir abans que no fos massa tard.

Es va erigir en el seu cuidador. Li portava flors i llibres, que li llegia encara que ella semblés absent, la portava a passejar i la feia parlar i li agafava les mans quan plorava d'aquella manera incontenible.

Així que va passar l'any de plor, la va demanar en matrimoni a uns tiets que la tenien a casa.

Aleshores, ell ja era un ric fabricant, propietari d'una casa gran al carrer Ample, i va fundar una adrogueria nova i esplèndida per a ella, amb la intenció de consolar-la i tornar-li un bocí del passat perdut. No n'hi havia prou per recuperar l'alegria, és clar que no, però la mare era una dona agraïda i va fer un gran esforç per fixar un somriure al rostre i fingir que era feliç.

Jo sempre li vaig notar aquell esforç gairebé sobrehumà. Aparentava calma i serenitat, però la seva ànima sempre estava alerta d'imminents desgràcies. En la meua fantasia, quan arribava la nit i es relaxava i se sincerava amb ella mateixa, queia en un món de pors i angúnies, i tremolava i gemegava, i plorava tot el que no s'havia permès plorar durant el dia.

Una vegada, després de dinar, es va quedar endormiscada en una butaca del saló, i jo estava jugant per terra amb una baldufa, i de sobte em va sobresaltar somicant en somnis. Jo era

molt petit aleshores, però ja vaig veure confirmat el patiment íntim que la mare ens estalviava dia a dia.

Aquella guerra del 1697 amb els francesos es va acabar, però després en va venir una altra, i una altra. Des que vaig néixer, vaig viure en una ciutat que sempre estava en guerra.

Quan la mare tenia deu anys, en 1691, ja havia viscut aquell famós bombardeig de l'onze de juliol, inoblidable dia de Sant Cristòfol, quan la flota francesa, des del mar, va projectar un diluvi de bombes de foc sobre el centre amb ànim de matar població civil. No atacaven els soldats i els objectius militars, com sempre s'havia fet en una guerra civilitzada, sinó que buscaven matar mestresses de casa, avis i nens amb la intenció perversa de desmoralitzar l'exèrcit i forçar-lo a rendir-se.

Sis anys més tard, es va produir aquell «horrorós siti» en què van morir els meus avis.

Van passar set anys més, i jo ja en tenia quatre, quan ens van atacar les forces de l'arxiduc austríac Carles d'Habsburg, en 1704. L'any següent vam tornar a rebre les descàrregues de l'artilleria austríaca que van destruir gran part de les Hortes de Sant Pau, el baluard de Sant Antoni i el Raval. Aleshores va ser quan vam acceptar l'arxiduc com a rei, que va passar a dir-se Carles III, i vam fer tan grans celebracions.

Encara no havien passat vuit mesos, però, quan els francesos, enemics dels austríacs, ens turmentaven un cop més amb bombes i carcasses de foc des del mar, causant destrucció i mortaldat al bell mig de la vila, que són les primeres desgràcies que jo recordo vagament, potser perquè van morir aquells tiets de la mare que l'havien acollit a la seva casa del carrer de Trencaclaus.

En aquella ocasió, vam fer fugir els gavatxos de manera ignominiosa.

Quan van tornar, en 1713, jo ja tenia tretze anys i prou ús de raó per adonar-me perfectament de l'esclat de pànic que es produïa en l'interior de la mare.

Ho va dissimular força bé, resant i callant, durant molts mesos. Des d'aquell 29 de juliol en què les tropes franceses van exigir a la ciutat que es rendís incondicionalment, fins aquell 3 d'abril en què la primera bomba va volar per damunt de les muralles per caure catastròficament al centre de la vila.

Acabàvem de viure una Setmana Santa molt intensa, amb moltes processons, moltes pregàries i molta penitència, perquè els capellans deien que, per vèncer els francesos, necessitàvem l'ajut diví.

Durant aquells set dies sants, hauria regnat a casa un silenci esfereïdor, perquè van emmudir les campanes, que estaven lligades, si no hagués estat pel xivarri eixordador que jo vaig fer amb la carraca que la mare m'havia comprat al cadiraire de la plaça del Pi.

Des del dimecres, només vam poder cremar oli, res de cera, i a partir del dijous, estava prohibit saludar ningú pel carrer. Els canons, però, no van apuntar a terra com s'acostumava a fer en temps de pau, sinó que van continuar retrunyint amb ferotgia, com un martelleig llunyà que marcava el ritme dels batecs del cor.

El Dijous Sant, 29 de març, la mare em va portar a la catedral, on van combregar solemnement tots els consellers i prohoms de la ciutat, de mans del bisbe d'Albarracín don *fray* Juan Navarro. I de seguida, com a símbol que algú escoltava les nostres oracions, vam veure arribar al port una fragata, una barca gran i dos gànguils que diu que anaven carregats de blat i molt menjar.

El diumenge havíem celebrat la resurrecció del Senyor. El dilluns de Pasqua van sortir les caramelles, amb tots aquells

cavalls guarnits i tanta gent alegre, com si ja haguéssim guanyat la guerra. Cantàvem: «Que Déu guardi aquesta casa de misèria, foc i espasa». I el padrí em va regalar la mona, que tenia forma de colom de la pau, amb dos ous d'esperança.

Aquest era el meu estat d'ànim quan l'endemà, dimarts, 3 d'abril, a les vuit del vespre, jo era a baix, a les cotxeres, jugant als espies, tot sol. M'enfilava al pescant de la carrossa i mirava per un tub de cartó que figurava que era una ullera de llarga vista, observant els moviments de l'exèrcit enemic amb gran perill de la meua vida. Era ben conscient que, si enxampaven un espia, l'executaven sense pietat. Descobria que estaven traslladant canons cap a una trinxera massa propera a les muralles i en prenia nota, escrivint en un codi secret que només coneixia jo.

La mare va aparèixer dalt de l'escala i em va cridar:

–Bernat, a sopar!

M'havien descobert! Vaig saltar a terra sense fer soroll, em vaig ficar entre les rodes de la carrossa i vaig contenir la respiració cercant una escapatòria o una explicació convincent en cas que m'atrapessin.

–Vinga, Bernat, a sopar, que el pare ja és a taula!

M'ho vaig fer repetir dues vegades, perquè m'estava divertint molt, però valia més no fer esperar gaire al pare, que tenia poca paciència; de manera que a la tercera ja vaig abandonar el joc i vaig començar a pujar l'escala.

–Vinga, passa, que ja ets massa grandet per jugar d'aquesta manera!

Un esglao, dos, tres, la mare a dalt, esperant-me, amb el seu somriure tibet, el rosari de catxumbo entre els dits...

I, de sobte, l'explosió.

Tan i tan a prop de la casa que tot l'edifici es va esgarriar.

La mare va obrir la boca i en l'expressió dels seus ulls esbatanats vaig llegir «Ja són aquí!», com si portés massa temps esperant-ho.

Va caure rodona a terra.

–Mare! –vaig cridar mentre pujava de dos en dos els graons que ens separaven.

Estava com morta. Sempre la recordaré, tan pàl·lida, amb els ulls tancats, relaxada, amb un vestit malva i groc, i aquell collaret de filigrana, la cadena amb l'*agnus dei* d'or i un braçalet amb pedres precioses verdes. A la cintura, el cintó amb el feix de claus, l'aguller i l'estoig de cartó per a les tisores.

–Pare! –vaig udolar aleshores, molt esverat–. Pare!

El pare va baixar corrents, en mànigues de camisa, acompanyat de la Vicenta, la Patro, el majordom que es deia Dimas i el cotxer que es deia Andreu.

II

El pare (Emili Sistachs)

Va arribar corrents, es va ajupir al costat de la seva esposa i, amb dits tremolosos, va comprovar que era viva.

Es va posar dret i va ordenar.

–Dimas! Andreu! Porteu-la al dormitori!

No em va agradar. M'hauria estimat més que l'aixequés amb els seus braços i la portés al llit ell, personalment.

Era una època en què el pare m'estava decebent i jo me n'allunyava amb sensació de rebuig.

Feia molt poc que això em passava. Un any enrere, l'admirava de tot cor; per a mi era un heroi, l'home més meravellós del món. Era intel·ligent, afectuós, equànime, seriós quan calia i rialler a l'hora de divertir-se, se sabia molts jocs i moltes coses que m'ensenyava procurant usar paraules que jo entengués.

Perquè us en feu una idea, recordaré el dia que no em va pegar.

M'havia prohibit que anés a veure allò que anomenàvem «Bòria avall». Era quan treien algun delinqüent de la presó de la plaça del Rei i el passejaven pel carrer de la Bòria fent un tomb per la ciutat, muntat dalt d'un ruc, amb una cucurulla al cap i un rètol penjat al pit on s'anunciava el crim que havia comès, per a riota de tothom.

La gent s'agombolava a veure'l passar i l'insultaven i li llançaven ous podrits mentre els agutzils el fuetejaven a cada cantonada. El pare deia que allò no era un espectacle per a nens.

–Ni per a nens ni per a ningú –afegia, rondinant en veu baixa–. És una vergonya.

Un dia es va assabentar que jo havia anat amb uns amics al «Bòria avall» i es va enfadar molt. Em va manar que passés cap al seu despatx.

Un cop sols, jo ja m'estava traient les calces perquè em piqués a les natges amb la vara quan em va dir:

–Corda't, Bernat, corda't. Com vols que et clavi cops de vara, avui, com a càstig per haver anat a veure com picaven un home amb un fuet? –Va agafar la vara i la va llançar per la finestra.– Avui no et pegaré i te'n recordaràs tota la vida.

És cert. Sempre he recordat aquell dia perquè ja mai més no em va tornar a picar.

Un altre dia, vestint l'uniforme blau i vermell de la Coronela, em va dir:

–Avui vindràs amb mi, a la muralla.

–Per què li vols dur? –li va recriminar la mare.

–Perquè a partir d'avui serem en guerra. I vull que sàpiga el que és la guerra.

Era el dissabte 29 de juliol de 1713 i la població omplia els carrers per encimbellar-se a les muralles de l'oest de la ciutat.

Pel camí, jo em preguntava, un cop més, pels motius d'aquell enfrontament armat.

–Per què? Per què ens ataquen?

–És aquella història dels dos homes que volen ser reis, te'n recordes? El duc d'Anjou i el nostre rei Carles III.

El pare m'ho havia explicat mil vegades, però jo només tenia tretze anys i les qüestions d'alta política no em resultaven gens senzilles.

–Fins l'any que tu vas néixer, a Espanya teníem un rei que es deia Carles, que era de família alemanya, que li deien *El*

Hechizado, ‘L’Encantat’, i que no va poder tenir fills. Mentre a tu et batejàvem a Santa Maria del Mar, ell moria a Madrid. Tu saps que ningú no pot ser rei si no és fill de rei, de manera que, si un rei mor sense fills, es planteja un problema molt greu. No sabien a qui posar com a rei d’Espanya.

»Aleshores, van dir que el pobre Carles II *el Hechizado* havia deixat signat que el seu successor havia de ser el nét del rei Lluís XIV de França, un anomenat Felip d’Anjou, de la família dels Borbó.

»Però els francesos són molt poderosos, tenen moltes terres per tot el món i, si hi sumem totes les possessions d’Espanya a Amèrica amb les fabuloses mines de plata, i a Flandes, Milà, Nàpols i Sicília, els dos països units formarien un imperi tan poderós i fort que dominaria el món sencer i tota la resta de països s’hi haurien de sotmetre. Els altres països d’Europa, doncs, no hi estaven d’acord i deien que uns espies francesos havien enganyat el pobre rei moribund, que sempre havia estat molt curt de gambals, i li havien fet signar el que havien volgut.

–Una persona curta de gambals pot ser rei?

Vam grimpar per les escalinates i vam aconseguir obrir-nos pas fins als merlets des d’on podíem contemplar l’esplanada que s’estenia entre Montjuïc i la Creu Coberta.

Em va impressionar veure aquell exèrcit immens de casques blanques, milers de soldats que es presentaven davant nostre en perfecta formació.

Em va semblar que eren moltíssims, infinitat de soldats armats i disciplinats. Massa, si consideràvem que una part considerable del nostre exèrcit professional havia abandonat la ciutat i la meitat de les forces que ens havien de defensar eren formades per vilatans dels diferents gremis.

Després em van dir que eren uns 40.000 homes, mentre que nosaltres no comptàvem amb més de 6.000 homes hàbils. Com podíem guanyar?

Se m'encongia l'estómac en preveure el desastre que ens esperava.

–Una persona curta de gambals pot ser rei?

–I tant! N'hi ha molts. Bé, el cas és que Anglaterra, les Províncies Unides i el Sacre Imperi Romanogermànic es van unir en la Gran Aliança de l'Haia i van decidir que el rei d'Espanya seria el nostre senyor Carles III, fill de l'emperador Leopold d'Àustria, un Habsburg, cosí de l'*Hechizado* que teníem abans. I és per això que els seguidors de Felip i els seguidors de Carles es van posar en guerra.

–I per què anem a favor del rei Carles i no de Felip?

–Perquè fins ara, a Espanya, han manat els Habsburg i han respectat la manera de viure dels catalans, la nostra manera d'organitzar-nos, el Consell de Cent i la Generalitat. El Borbó, en canvi, vol organitzar-ho tot des de Madrid, vol canviar la manera que tenim de fer les coses. No poden suportar que ens organitzem a la nostra manera. Tenies sis anys quan l'arxiduc Carles va ser coronat rei aquí, a Barcelona. I en tenies vuit quan es van celebrar les noces de Carles III i Elisabet Cristina. Te n'has de recordar. Vam estar al Palau Reial.

–Sí. Me'n recordo.

–I tenies nou anys quan vam celebrar a la catedral que el Papa de Roma proclamava oficialment Carles III rei d'Espanya.

Sí, me'n recordava. Tot havien estat celebracions magnífiques, amb castells de focs artificials i desfilades pels carrers, màscares de Carnestoltes fora d'època, nits radiants amb un llum a cada finestra de cada casa, música a tothora pertot arreu. Ho recordava com una època feliç. Però també recordava la

llarguíssima comitiva reial abandonant la ciutat. Primer se'n va anar el rei Carles; després, la reina Elisabet Cristina.

–Però el rei va marxar –vaig dir, com deia sempre en arribar en aquest punt, perquè allò era el que no podia entendre ni podia acceptar.

Al capdavant de la filera d'oficials a cavall, amb un plomell negre al tricorni, es distingia el general que comandava tots aquells homes.

–És el duc de Pòpuli –em va dir el pare.

Un digníssim trompeter de blanc va anunciar amb estridència l'inici del ritual i amb uns quants genets es va posar en moviment, destacant-se del gruix de la tropa per avançar cap al Portal de Sant Antoni, el més important de la ciutat, el reservat per a reis i nobles.

Venien a portar l'escrit en què es comminava la població a rendir-se.

Tots sabíem quina seria la resposta dels nostres governants.

Si acataven la voluntat popular, no hi havia dubte que poques hores després s'hauria notificat a l'enemic que refusàvem la rendició i manifestàvem la determinació de lluitar fins a la mort.

Ho proclamava la bandera que onejava dalt del castell de Montjuïc i les que coronaven la multitud expectant, totes negres i amb el lema «Viurem lliures o morirem».

Els representants de l'exèrcit enemic van travessar el portal.

–Però el rei va marxar –vaig insistir, ofès.

El pare em va repetir el que tantes vegades m'havia explicat.

–El rei va marxar fa dos anys, sí –va reconèixer el pare–. Va morir Josep I, fill de l'emperador Leopold d'Àustria i germà de l'arxiduc Carles. I a Carles el van fer emperador, de manera

que va haver de marxar per ocupar el tron del Sacre Imperi Romanogermànic.

–Ens va abandonar.

–No exactament... –va voler matisar el pare.

–Sí, sí! –vaig interrompre–. Ens va abandonar!

Jo coneixia la història. Si me la feia repetir era perquè no entenia que les coses poguessin haver-nos anat tan malament, però no perquè no la recordés. No volia que en el meu món passessin aquelles coses i era com si preguntant i preguntant pensés que podia canviar els fets. Com si busqués que un dia el pare em proporcionés una altra explicació més justa i assenyada.

–Sí –li vaig recordar, amb llàgrimes als ulls–. Ens va abandonar el rei i ens van abandonar els anglesos! Tothom ens va abandonar!

Era el que més em turmentava de tot allò. Uns països s'alien amb tu per fer la guerra i, tot d'una, et traeixen, se'n van a pactar amb l'enemic i et deixen sol.

Els representants de la Generalitat, del Consell de Cent i de la Junta de Braços no havien acceptat la proposta de rendició. La ciutat havia decidit lluitar fins a la mort.

«Viurem lliures o morirem», deien les banderes negres.

Els dies següents, el pare va tancar la fàbrica de teixits i els que hi treballaven, des de l'encarregat fins a l'últim aprenent, es van allistar a la Coronela.

A la ciutat es va desfermar el xafarranxo de combat. N'hi havia molts que abandonaven les cases per refugiar-se en indrets que consideraven més segurs, com les platges de Sant Bertran o de l'Arenal, extramurs, o rere els murs gruixuts i resistents d'algunes esglésies i l'advocació de tots els sants. O bé repartien les seves pertinences per diferents racons de la ciutat amb la intenció de no perdre-ho tot si una bomba els queia a casa.

El pare em va comprar una atxa de cera i em va apuntar perquè fes guàrdies per contribuir a la defensa de la ciutat. A partir d'aquell moment, cada set dies havia d'anar a la muralla, al torn que m'assignessin, tant de dia com de nit, per posar-me al costat d'una campana que havia de tocar si observava algun moviment alarmant en camp enemic.

També em va començar a donar la mesada de faltriguera, perquè disposés de diners per espavilar-me sol.

—Ets molt jove —deia—, però les circumstàncies t'obligaran a créixer ben de pressa.

Em va obrir la cambra de les armes que hi havia a casa. Teníem un armer amb tres escopetes, cinc pistoles, un vell trabuc i quatre espases.

Per si de cas. Tot per un si de cas que feia pensar en lluites i perills, matar perquè no et matessin, la bestialitat de la guerra.

Feia molta por.

Tres mesos enrere, l'11 d'abril, Anglaterra i França havien fet les paus en una població holandesa anomenada Utrecht, i en el mateix lloc, aquell juliol, els ambaixadors anglesos s'havien trobat amb els de Felip de Borbó per reconèixer-lo com a rei d'Espanya. A canvi, ell els concedia el dret exclusiu de comprar i vendre esclaus a les colònies espanyoles d'Amèrica —que era un negoci milionari—, i els regalava Gibraltar i Menorca. I al rei Carles III, el nostre Carles, que vam proclamar rei a Barcelona, el monarca pel qual estàvem decidits a donar les nostres vides, Felip li va cedir Flandes, Sardenya, Milà i Nàpols. Així, si esmicolava el seu imperi, els altres països ja no el veurien tan poderós i perillós i el deixarien en pau.

D'aquesta manera acabaven amb una guerra que ja feia dotze anys que durava.

En el nostre racó, però, quedàvem nosaltres, els catalans, fidels al rei Carles, disposats a lluitar per ell.

Sí, els austríacs deien que ens defensarien; igual que els anglesos també garantien que ningú no ens faria mal, però les tropes borbòniques eren davant de la ciutat, a punt d'atacar, forçant-nos a la rendició.

Des de la muralla, quan em tocava guàrdia, podia veure l'enemic treballant disciplinadament, fredament, minuciosament, en la preparació de l'atac. Em feien pensar en el botxí, que havia vist actuar algunes vegades en les forques de l'Arbreda, quan comprovava el funcionament de la trampa o la resistència de la corda de manera tan mecànica com la cuinera quan es movia entre les olles de la cuina. S'estaven preparant per exterminar-nos. Tothom sabia el que volia dir la conquesta d'una ciutat. Saqueig, les cases cremades, les dones violades, morts pertot arreu.

Fora de les muralles, els nostres erigien el que es deia una estacada, una barrera de fustes punxegudes, clavades a terra i apuntant als futurs atacants, per tal de frenar la seva embranzida. I, dintre de les muralles, es destruïen cases per utilitzar pedres i bigues en la construcció d'una cortadura, una segona muralla interior per contenir l'enemic un cop hagués pogut superar la dificultat de les muralles exteriors.

Jo interpretava allò pensant que ja comptàvem que l'estacada de fora no aturaria les tropes que carreguessin a la baioneta i que podrien superar les nostres muralles, tard o d'hora.

Feia molta por.

Era com si qualsevol dels homes uniformats que m'envoltaven durant la guàrdia es tombés cap a mi i, amb cara de no res, em digués: «Ens guanyaran, ja te'n pots fer la idea; tard o d'hora, ens guanyaran».

De tant en tant, em sotragava el fragor dels nostres canons que disparaven contra l'exèrcit de blanc. L'efecte devastador de les nostres bombes no era tan impressionant perquè quedava lluny, igual com les canonades d'ells, si el projectil no queia gaire a prop. O les incursions exteriors de la nostra cavalleria, una pila de soldats que anaven i venien i disparaven i cridaven a prou distància com per semblar de plom i de joguina.

Aquell dia, a la muralla, després d'uns instants de silenci, vaig murmurar tímidament:

–Tu em vas dir un dia que Felip el Borbó va venir a Catalunya a jurar les nostres lleis...

–Sí.

–Però tu no creus que compleixi el seu jurament. –El pare va callar.– I, si un rei no compleix les seves promeses, qui el castiga?

El pare va sospirar.

–Ningú –va dir.

–Aleshores, com podem saber que un rei complirà les seves promeses?

El pare em va mirar. Penso que estava a punt de dir-me que tots els reis són bons i persones d'absoluta confiança, però va comprendre que no em podria enganyar, encara que jo només tingués tretze anys.

–No ho podem saber, Bernat. No s'hi pot fer res.

–Aleshores... –vaig concloure.– És igual que mani l'un com que mani l'altre, no?

No sé si va ser la por al futur, o la seguretat que no podria fer res per evitar-ho, o la ràbia davant l'estupidesa que empeny els homes a matar-se, però, a partir d'un moment donat, vaig adonar-me que m'estava distanciant del pare i perdia l'admiraació que fins aleshores m'havia desvetllat.

III

Botifler

Aquella nit van continuar caient bombes, com una pedregada infernal, fins al número de setanta-tres.

Ens disparaven des del Clot, a un ritme lent perquè devien ser canons grans, pesants i difícils de carregar, però encara no ens havíem refet d'una explosió quan n'arribava una altra, i una altra, i una altra, sempre amb l'angúnia que la següent caigués sobre els nostres caps.

Alguns projectils esclataven en l'aire, per damunt dels terrats, i provocaven una pluja de foc; d'altres eren blocs de pedra que queien sobre les cases i les ensorraven amb un estrèpit i un escampall de fumera i pols que envaïa els carrers circumdants. A mi, les que em feien més por eren aquelles bombes que travessaven el sostre, destrossaven l'interior de l'habitatge i, a continuació, explotaven esmicolant les parets i convertint-les en una calamarsada esfereïdora que castigava tots els edificis dels voltants.

La mare encara no havia recuperat el coneixement quan algú va picar enèrgicament a la porta i uns crits carregats d'alarma i autoritat van exigir que l'obríssim.

Era un soldat amb un missatge. Hi havia mobilització general i reclamaven el pare al Despatx.

Així és com en deien del lloc on treballava ell, al Palau Dalmases del carrer de Montcada.

Vaig veure com es posava les botes i la casaca blava i ver-

mella, com se cenyia el baldric amb l'espasa i, amb el tricorni a la mà, sortia esperitat.

Van mobilitzar tres companyies de la Coronela: la dels notaris, la dels macips de Ribera i la formada pels gremis de flassaders, llibreters, escultors, dauradors, vidriers i fideuers.

El meu pare, però, no pertanyia a cap. Jo sabia que el pare aquella nit no muntaria a cavall, ni empunyaria l'espasa, ni es posaria darrere dels canons per aplicar-los la metxa. El meu pare s'asseuria darrere d'una taula del seu confortable despatx, lluny del brogit dels canons i de les catàstrofes, lluny del plor, dels crits, de la sang i dels mutilats, i no es despenaria ni es faria cap taca a l'uniforme que no fos de tinta.

Hi ha un moment a la vida en què tot infant descobreix de sobte que el pare no és tan admirable com es pensava.

Te'l mires i penses: «Jo això ho faria millor que tu». Educaries els nens millor que ell, estimaries la mare millor que ell, t'enfrontaries als enemics amb més coratge, series més heroic i no tan prudent, entendries les coses a la primera i no dubtaries gens a l'hora de prendre decisions.

A partir d'aquell instant, t'esforces per fer les coses de manera diferent de com te les han ensenyat o de com ell pensa, perquè és l'única forma d'alliberar-te de la protecció i la influència paterna, i de sentir-te crític i madur, i d'esbrinar què ets capaç de fer tot sol.

Així és com, a poc a poc, deixem de ser els nens desvalguts que hem estat fins aleshores i com comencem a fer-nos homes de debò.

Era el que m'estava passant en aquella època de la meua vida.

Suposo que el pare va tenir part de culpa per insistir tant en el fet que havia de créixer ràpidament i per fer-me mirar de cara la guerra que ens havien declarat i donar-me responsabilitats

arriscades. Vaig començar a fer-me home i això sembla que volia dir que havia d'estar en desacord amb ell.

Em va costar ben poc deixar-me portar per l'exaltació que aquells dies omplia els carrers. Vaig cridar com el que més «Viurem lliures o morirem!», i deia a tothom que em volgués escoltar que havíem de lluitar sense pietat contra els francesos i els espanyols que ens volien destruir, que havíem de defensar la nostra manera de viure, que no podíem permetre que ens humiliessin més, que aquella guerra ja la teníem guanyada.

La colla de nens que jugàvem al peu de la Muralla de Mar teníem una bandera negra que fèiem onejar amunt i avall pels carrers, udolant consignes contra els borbònics i animant tothom a lluitar.

A un dels nois li dèiem el Pintadet, perquè era fill d'un tintorer del barri i, tant l'un com l'altre, sovint portaven la cara empastifada amb els colors que feien servir al taller per tenyir la roba.

Un dia, el Pintat va marxar al matí a fer el torn a la muralla i ja no va tornar. El Pintadet i la seva mare el van trobar en una de les llargues sales de l'Hospital de la Santa Creu, entremig de benes sagnants i esgarips de dolor, amb el cap mig esberlat, viu de miracle durant deu interminables hores d'agonia al final de les quals va emetre una mena de rot i va morir. El van treure del catre immediatament per posar-hi un altre ferit que acabava d'arribar.

Quan el Pintadet es va reunir amb nosaltres, estava trastornat per la pena i la ràbia i tenia ganes de barallar-se amb el món i de fer mal. Plorava i renegava com jo només havia sentit renegar els mariners, i ens mirava enfurismat com si forméssim part dels seus enemics. La va agafar amb mi:

–Al teu pare no el mataran mai, no! –em va escridassar quan volia consolar-lo–. Tu has de callar, que al teu pare no el mataran mai, perquè és un traïdor!

Vaig pensar que no m'havia d'ofendre perquè el meu company de jocs no sabia el que deia. El altres amics el van voler fer callar, però ell va continuar cridant i, malgrat la meua resistència, el que deia em va començar a ferir.

–Al teu pare no te'l mataran, no, perquè no surt a lluitar! Sempre torna a casa tan ben vestit com ha sortit, ni una taca a la roba, ni un estrip, ni una ferida, ni una gota de sang, ni emmascarat per la pólvora, mai, res! El teu pare és un covard que no lluita!

Jo li replicava que havia sortit, algun dia, per exemple, el 24 de març, i havia tornat brut i espellifat, com els altres pares.

–Sí, un dia, ui, mireu quin esforç! Un dia! –se'n reia el Pintadet, fent una burla amarga i cruel–. I amb tots els consellers! Mireu l'heroi!

M'ofenia perquè em feia pensar que tota la colla n'havia parlat, d'allò, a la meua esquena, i encara que alguns em fessin costat –cada vegada menys–, creien que el Pintadet no anava tan desencaminat.

Els vaig dir que el pare s'havia quedat a la ciutat per lluitar. No havia fugit amb la caravana de botiflers, desertors i traïdors que havia abandonat Barcelona els primers dies del setge.

–No va marxar perquè és tan covard que no es va atrevir a donar la cara!

Aquelles paraules punyents se'm clavaven amb dolor perquè, en el fons, jo ja havia començat a desconfiar del pare.

Em recordaven que el pare parlava francès, que llegia llibres francesos, que es feia amb els botiguers francesos que venien les mitges que ell fabricava o que li proporcionaven les perruques que feia servir els dies de festa.

Era veritat. Ja feia temps que jo havia copsat aquella terrible contradicció.

Les úniques expressions agres que la mare es permetia, en la seva prudència, eren contra els francesos, assassins dels seus pares. Els deia «gavatxos», amb ganyota de fàstic, i assegurava que eren els enemics naturals dels catalans. I, en canvi, gran part de la nostra biblioteca estava formada per llibres en francès.

En pocs dies, ja no era el Pintadet sol qui em vituperava, ja n'eren tres o quatre més de la colla:

–El teu pare és un botifler! Un traïdor!

Jo callava perquè, en el fons del meu cor, creia que no s'equivocaven gaire.

–Pare... Com és que tu tornes de la guerra, cada dia, tan net i polit, i els altres pares tornen bruts, amb la roba esquinçada i ferits?

El pare parpellejava, pacient i una mica tristori. I a mi m'hauria agradat que s'exasperés i reivindicés el seu coratge i el seu esperit de lluita, però només responia que hi havia moltes maneres de fer la guerra i que tan importants eren els qui carregaven amb baioneta com aquells que estudiaven mapes i estratègies sobre una taula. Jo feia veure que em conformava, però el cert és que no ho entenia ni ho acceptava.

–El teu pare és un botifler! Un traïdor!

Per fi vaig saltar amb els punys per endavant per fer-los callar i amb el Pintadet vam rodolar sobre les llambordes del carrer Ample en un combat del qual vaig sortir amb un ull morat i sang al nas i l'íntima convicció que el pare no era tan admirable com jo havia pensat fins aleshores.

–El teu pare s'amaga! És un covard!

Aquest era el meu estat d'ànim quan va caure la primera bomba al centre de la ciutat i la mare es va desmaiar.

I no em va agradar que el pare ordenés al cotxer i al major-dom que portessin la mare al dormitori. Quina mena d'home era aquell? No era capaç de fer-se'n càrrec ell sol, de la seva dona?

Quan la mare va obrir els ulls, jo era al seu costat i la vaig abraçar i em va abraçar mentre sentíem com continuaven caient bombes a fora.

Ella es pensava que em protegia i jo em pensava que li infonia calor i tranquil·litat, i tots dos vam prendre consciència que formàvem una sola persona forta i capaç de resistir qualsevol mena d'atac.

Es va fer de dia i el dimecres, 4 d'abril, van seguir caient bombes al mateix ritme, pausat però interminable. Una, bom, pausa, dos, bom, pausa, tres, bom, pausa, quatre, bom, pausa, fins a cinquanta explosions destructives al final de la jornada. Durant el dia i la nit: cinquanta bombes.

El pare va tornar a casa poc abans de migdia, tan pulcre com havia marxat.

Potser tenia els ulls vermells, bosses fosques sota els ulls i la mandíbula enfosquida per una barba creixent, però quedava clar que no havia estat en primera línia de foc.

Ni em va mirar. Es va tancar amb la mare al dormitori i va demanar que els deixessin sols.

Els vaig espiar a través de la porta, per escoltar què deien, i vaig sentir que el pare plorava i la mare el consolava.

Em va quedar clar que el pare era un covard.

Una hora després, els pares em van cridar i van convocar els criats al saló principal de la casa per celebrar una reunió.

El pare, la mare i jo al costat de la llar de foc i al nostre davant tot el servei. Les tres criades, la cuinera Pasquala, el majordom i el cotxer.

—Tots sabeu el que va passar aquí ahir. La senyora es va afectar terriblement a causa del bombardeig que han iniciat sobre la nostra ciutat. Els qui em coneixen saben que per a mi hi ha una cosa més important que les meves creences i conviccions, més important que la meva pàtria i més important fins i tot que el meu honor, i això és la família. Sense la família, sense la meva dona i el meu fill, tota la resta per a mi no té cap valor. Sóc el responsable de la seva salut i la seva seguretat, de manera que he decidit que, tan aviat com sigui possible, els propers dies, abandonarem Barcelona.

Vaig tancar els ulls com si m'acabés de clavar una bufetada.

—Ens traslladarem a la masia que els meus pares tenen a Badalona, la casa on vaig néixer i que encara em pertany. Els qui vulgueu venir, sereu acceptats i acollits. Els qui us vulgueu quedar per lluitar contra els francesos, disposareu de les claus i us podreu quedar en aquesta casa.

Va fer una pausa.

—Ens agradaria molt que vinguessis amb nosaltres, Vicenta, encara que és clar que no t'hi podem obligar.

Ja no hi havia dubte de la manera de ser, i pensar, i sentir del meu pare. El Pintadet i els altres nois tenien raó.

No vaig poder contenir el plor i em vaig empassar la ràbia.